

12 נובמבר 2017
כ"ג חשוון, תשע"ח

נייר עמדה בנושא הצעת חוק שיפוט בתי דין דתיים (בוררות), התשע"ח-2015

מוגש לוועדת חוקה חוק ומשפט לקראת דיון ביום 14.11.17

שדולת הנשים בישראל ואיתך-מעכי משפטניות למען צדק חברתי מבקשות להביע **דאגה עמוקה והסתייגות חריפה** באשר להצעת חוק שיפוט בתי דין דתיים (בוררות), התשע"ח-2015 והשלכותיה האפשריות על זכויותיהן של נשים בישראל.

לתפיסתנו, ככל שתקבל הצעת החוק, היא תחזק ותרחיב את מעמדם ואת סמכויותיהם של בתי הדין הדתיים, מוסדות אשר האדנים עליהם הם מושתתים, הדרכים בהן נקבעות הרכבם האנושי ודרכי התנהלותם, נגועים באפליה עמוקה וקשה של נשים ופוגעים במאמצים להשגת שוויון מגדרי בישראל.

הצעת החוק מבקשת להסמיך את בתי הדין הדתיים לעסוק בבוררות בהסכמה בכל עניין אזרחי, כהגדרתנו בהצעת החוק, וזאת משניתנה לכך "הסכמתם המפורשת" של כל הנוגעים בדבר. ההסכמה, ה**בעייתית לכשעצמה**, כפי שיפורט להלן, מבקשת להכפיף את המתדיינים ל**דין הדתי**, אשר מהווה פורום מפלה ובלתי שוויוני כלפי נשים. הדין הדתי אינו מתחשב במערכת המשפטית הקיימת ובהתפתחויות בפסיקה, התפתחויות אשר העניקו מעמד חוקתי לעקרונות יסוד כגון שוויון, כבוד וחירות, חופש העיסוק ועוד. בכך, מבקשת הצעת החוק לכוון מערכת דינים מקבילה, בלתי תלויה בדין האזרחי ושאינה כפופה לה, אשר משמעה חתירה תחת עיקרון שלטון החוק והערכים העומדים ביסודו.

כך, ההתדיינות ה"מוסכמת" בהצעת החוק יוצרת אפרורית אי שוויון כנקודת מוצא, זאת בשל פערי הכוחות שבין נשים לגברים אשר מונצחים על דרך הדרתן הממוסדת של נשים מלכהן ו/או להחזיק בתפקידים כלשהם (כיועצות/ דייונות/ בוררות) במסגרות אלה. הדרה זו מבטיחה דיון בלתי שוויוני בפני הרכב של פוסקי הלכה, שהינם גברים דתיים, בעלי תפיסת עולם גברית – רחוקה מעולמן של הנשים, ארכאית ופטריארכלית אשר מוטה מראש לרעתן של נשים.

זאת ועוד, הדרישה ל"הסכמה מפורשת" מצד הצדדים, כתנאי להתדיינות, מעלה חשש ממשי ל**כפיית ההסכמה** כתנאי להתדיינות. דאגה זו מתחדדת במיוחד לנוכח מחלוקות אזרחיות/ ממוניות אשר יתפתחו בין צדדים בעלי פערי כוחות ממשיים, כדוגמת עובד – מעביד ו/או בסוגיות אשר עילתן בחוזים אחידים ועל אחת כמה וכמה ביחס לנשים, לא כל שכן נשים באוכלוסיות מוחלשות בקהילות סגורות.

סוגית ההסכמה מקבלת משנה תוקף לאור העמימות באשר למועד מתן ההסכמה ואופן נתינתה שכן מבלי לתחום את מועד מתן ההסכמה בפועל, הרי שבכל שלב ניתן יהיה להשיג את הסכמת אחד הצדדים והדבר משליך ישירות על אופן מתן ההסכמה ועל האפשרות שהסכמה זו תינתן שלא בכפייה ו/או תחת לחץ ממשי. מכאן ברור שבדרישה ל"הסכמת הצדדים" לבוררות טמון חשש ממשי להסכמה בלתי אותנטית ושלא מתוך הסכמה חופשית, אשר מקורה בלחץ קהילתי וחשש מסנקציות חברתיות.

דוגמא לכפיית הסכמה בין צדדים בלתי שוויוניים (במקרה זה עובדת – מעביד), ניתן למצוא למשל בהסכמי עבודה במוסדות חינוכיים במגזר הדתי והחרדי. בתוך הסכמי העבודה ניתן למצוא **תניות גורפות אשר כופות הסכמה** להתדיינות בפני בורר מוסכם ולהכרעה על פי דין תורה כתנאי לקבלה לעבודה (שכן ללא חתימה על הסכם העבודה לא תחל ההעסקה בפועל), כך למשל נכתב באחד ההסכמים:

"הצדדים מסכימים כי כל סכסוך /או דין ודברים שיתגלה ביניהם יוכרע רק עפ"י דין תורה או בהתייעצות עם בורר מוסכם"

דוגמא נוספת:

"הצדדים ממנים את הרב _____ כבורר מוסכם ביניהם ומתחייבים כי בכל שאלה פנו אליו או למי שהוא יפנה והחלטתו תהיה מחייבת"

זוהי דוגמא אחת מיני רבות אך ברור כי זהו פתח מסוכן אשר קיים סיכוי ממשי שיעשו בו שימוש נרחב.

ניסוח תניית בוררות "מוסכמת" באופן גורף ואחיד במסגרת הסכמי העסקה ולא כל שכן במסגרת הסכמית אחרת, אינה עולה בקנה אחד עם הסכמה אותנטית להתדיינות בפני בוררות דתית ומובן שהסכמה באופן הזה אינה עולה בקנה אחד עם הדרישה להסכמה מפורשת משני הצדדים כתנאי לקניית סמכות הבורר במחלוקות מסוג זה. דוגמא זו הינה תמורר אזהרה בנוגע לסוגיית ההסכמה ולגמירות הדעת המלאה של צדדים המצויים בפערי כוחות (כגון ביחסי עובד מעביד) ועל האפשרות להשגת הסכמה מדעת, באופן חופשי ואשר תשקף באופן אמיתי את רצון הצדדים למחלוקות אזרחיות.

לא למותר לציין, כי עבור חלקים משמעותיים מהאוכלוסייה, מכתב המזמין להליך בוררות שעליו מתנוסס סמל המדינה הוא עניין מרתיע אשר יוביל רבים לקבל את הליך הבוררות המוצע, חרף העובדה כי במכתב מצוין שנדרשת לכך הסכמת הצדדים.

לאור הפער הבולט ביחסי הכוחות, אי השוויון והייצוג הא-סימטרי של תפיסות העולם במערכת הדתית, גובר החשש לזכויות הנשים אשר ימצאו עצמן מתדיינות בפני בוררות מסוג זה.

לאור האמור לעיל, אנו, שדולת הנשים בישראל ועמותת איתך מעכי משפטניות למען צדק חברתי, קוראות לנבחרות ונבחרי הציבור המייצגות ומייצגים נשים וגברים כאחד, **לבלוס את הצעת החוק שבכותרת, המהווה מגמה מסוכנת למעמדן של נשים בישראל ולהישגים החשובים בתחום השוויון המגדרי, ולמנוע פגיעה חמורה בזכויות נשים.**